

ارزیابی برون سپاری نظارت عملیاتی تسهیلات مشارکت مدنی در بانک مسکن و بررسی شیوه‌های ممکن با استفاده از روش AHP

نوع مقاله: پژوهشی

سید محمد جواد طباطبایی^۱

پرستو محمدی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۲/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۱۳

چکیده

این مقاله با هدف پیدا کردن بهترین شیوه برون سپاری ابتدا به ارزیابی برون سپاری نظارت عملیاتی تسهیلات مشارکت مدنی در بانک مورد مطالعه می‌پردازد. سپس اهداف بانک از برون سپاری این فرآیند را جستجو می‌کند و در پایان مناسب‌ترین شیوه اجرای برون سپاری را تحقیق می‌کند. نتایج این بررسی‌ها نشان می‌دهد که بانک به منافع برون سپاری در حد انتظار دست نیافته است و به صورت جدی با ریسک از دست دادن کنترل بر روی فرآیند نظارت و وابستگی بانک به شرکت تأمین‌کننده مواجه شده است. اولویت اهداف بانک از برون سپاری این فرآیند با استفاده از آزمون علامت رتبه‌دار شناسایی گردید که نتایج حاکی از آن است که بانک به دنبال منفعتی از برون سپاری مانند کاهش هزینه، افزایش کارایی عملیاتی، آزادسازی وقت ناظرین و استفاده از آنان در موارد و مکان‌های دیگر و افزایش رضایت تسهیلات‌گیرنده است. در پایان با استفاده از روش AHP، از بین چهار شیوه درون سپاری (وضعیت گذشته)، برون سپاری با یک تأمین‌کننده (وضعیت فعلی)، برون سپاری با چند تأمین‌کننده و برون سپاری به شرکت وابسته (به عنوان دو روش پیشنهادی)، نظر خبرگان اخذ گردید. نتایج حاکی از آن است که در اولویت‌بندی معیارهای هدف، کارایی عملیاتی و رضایت‌گیرنده تسهیلات از اهمیت بیشتری برخوردار هستند و برون سپاری به شرکت وابسته به عنوان مطلوب‌ترین شیوه، شناسایی گردید.

^۱ کارشناس ارشد مدیریت سیستم و بهره‌وری، دانشکده مهندسی صنایع و سیستم‌ها، دانشگاه تربیت مدرس
smj.tabatabaei@modares.ac.ir

^۲ استادیار دانشکده مهندسی صنایع و سیستم‌ها، دانشگاه تربیت مدرس (نویسنده مسئول)
p.mohammadi@modares.ac.ir

کلمات کلیدی: برون‌سپاری، تسهیلات مشارکت مدنی، روش AHP، نظارت
طبقه‌بندی JEL: G21

مقدمه

برون‌سپاری در دهه‌های اخیر نفوذ قابل‌توجهی در صنایع مختلف داشته و به‌عنوان یک ابزار راهبردی مورد توجه مدیران قرار گرفته است. همان‌گونه که در تحقیقات مختلفی به مزایای کسب‌شده از برون‌سپاری اشاره شده است، مواردی نیز وجود دارد که به‌دلیل عدم توجه به نحوه صحیح پیاده‌سازی راهبرد برون‌سپاری، نه تنها سازمان منفعتی از این راهبرد کسب نکرده است، بعضاً دچار برخی مشکلات و چالش‌ها نیز شده است. برخی از بانک‌های کشور ما نیز در رابطه با نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی دارای تجاربی از برون‌سپاری هستند. با توجه به این حقیقت، در این پژوهش به‌دنبال آن هستیم که ابتدا با بررسی تجربه بانک از برون‌سپاری فرآیند نظارت، مشکلات و چالش‌های آن را شناسایی کرده و سپس الگویی مطلوب‌تر از وضعیت فعلی را طبق نظر خبرگان تعیین کنیم. در این مقاله به‌دنبال پاسخ به سؤالات زیر هستیم:

(۱) میزان رضایت از تجربه برون‌سپاری نظارت تسهیلات مشارکت مدنی بانک مورد مطالعه

چه میزان است؟

(۲) اولویت اهداف مدیران بانکی از برون‌سپاری نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی دستیابی

به کدام منافع برون‌سپاری است؟

و در نهایت پاسخ به سؤال نهایی پژوهش به‌شرح ذیل است:

(۳) مطلوب‌ترین شیوه برون‌سپاری فرآیند نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی از بین

گزینه‌های پیشنهادی با توجه به معیارهای شناسایی شده کدام شیوه است؟

عقد مشارکت مدنی و فرآیند نظارت آن در بانک مسکن

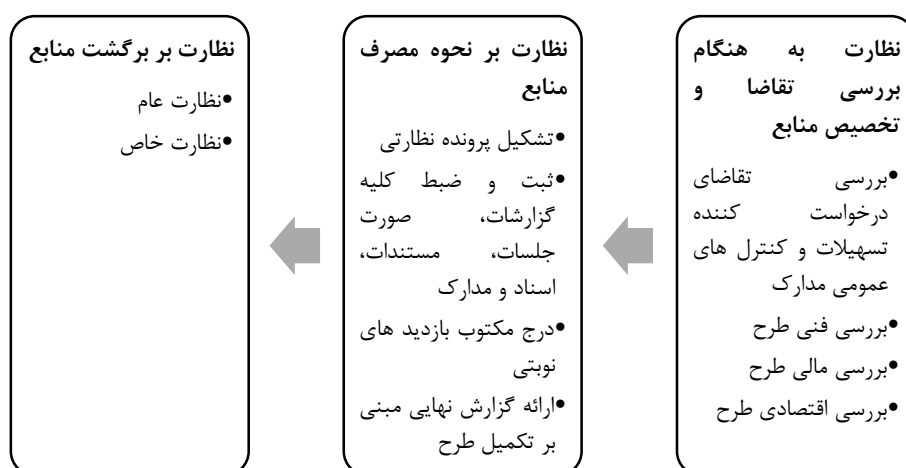
مطابق فصل سوم قانون عملیات بانکداری بدون ربا بانک‌ها می‌توانند از طریق قراردادهای مشارکتی مدنی براساس عقد شرکت بخشی از سرمایه مورد نیاز بنگاه اقتصادی را تأمین کرده، در مالیکت بنگاه و به‌دنبال آن در سود و زیان آن شریک شوند. ویژگی‌های قراردادهای مشارکتی عبارت است از: انتظار انتفاعی بودن قرارداد - متغیر بودن نرخ سود قرارداد - اذنی بودن قرارداد - نیاز به نظارت و کنترل (محقق نیا ۱۳۹۳). عقد مشارکت مدنی با توجه به ماهیت اصلی آن یعنی شراکت در سود و زیان، از مهم‌ترین عقود اسلامی است که پیاده‌سازی صحیح آن نشانه بارزی از پیاده‌سازی بانکداری اسلامی در نظام بانکداری است. فرآیند عقد مشارکت مدنی در شش مرحله کلی تشکیل پرونده، ارزیابی، تهیه پیش‌نویس قرارداد، ثبت قرارداد در دفترخانه، پرداخت سهم‌الشرکه مرحله اول و پرداخت سایر مراحل سهم‌الشرکه به انجام می‌رسد. هریک از این فرآیندها شامل زیر فرآیندهایی است که در شکل زیر تشریح شده است.

شکل ۱. فرآیند عقد مشارکت مدنی

منبع: سایت بانک مسکن

عقد مشارکت مدنی به علت ماهیت خود که شراکت بین بانک و تسهیلات گیرنده است همواره از عقود مورد توجه در بانکداری اسلامی بوده است. از جمله زیر فرآیندهای مهم این عقد، فرآیند نظارت است چرا که یکی از تفاوت های ماهیتی بانکداری بدون ربا و بانکداری ربوی، نظارت بر اعطای تسهیلات است. بنابراین اگرچه در زمان اعطای تسهیلات لازم است دقت و بررسی های لازم صورت گیرد اما اگر موضوع آن تحقق نیابد تسهیلات مزبور صوری و به دنبال آن برگشت منابع نیز، از محل تحقق موضوع میسر نمی گردد و در نتیجه عقد را با اشکال مواجه خواهد ساخت. همان طور که در مطالعات عارضه یابی عقود مشارکتی آمده است، بانک ها در اجرای نظارت بر تسهیلات مشارکت با چالش هایی مواجه شده اند. مراحل نظارت در نظام نوین اعتباری کشور نظارت شامل سه مرحله به شرح ذیل است که زیر فرآیندهای آن مشخص شده است.

شکل ۲. مراحل فرآیند نظارت در عقد مشارکت مدنی

منبع: پورمتین و علیزاده ۱۳۸۹

از جمله راه کارهایی که برای فائق آمدن بر چالش های نظارتی پیشنهاد شده است، بهره گیری بانک از ظرفیت های بیرون از سازمانی است تا هم از تخصص های موجود بهره مند شود و هم خود را از انجام این فرآیند برهاند. برخی از بانک ها چون بانک صنعت و معدن و بانک مسکن از این راهبرد (برون سپاری) استفاده کرده اند. باتوجه به تجربه بانک مسکن در برون سپاری نظارت بر تسهیلات مشارکتی و از آنجایی که سهم عمده ای از تسهیلات مشارکتی را تسهیلات بخش مسکن و ساختمان تشکیل می دهد، بانک مسکن جهت مطالعه انتخاب گردید. لازم به ذکر است که مسکن به عنوان یکی

از اساسی‌ترین نیازهای بشر، همواره یکی از اولویت‌های دولت‌ها و سیاست‌گذاران اقتصادی بوده است. بخش مسکن به دلیل ارتباطات پسین و پیشین قوی با سایر بخش‌های اقتصادی به عنوان یکی از بخش‌های اصلی محرک رشد اقتصادی در کشور مطرح بوده و هرگونه تحرک تولید در این بخش زمینه‌ساز رشد تولید و اشتغال در سایر بخش‌های وابسته می‌شود. براساس برآوردهای بانک مرکزی با توجه به قیمت‌های جاری سهم بخش املاک و مستغلات در سال ۱۳۹۶ معادل ۵,۱ درصد از کل تولید ناخالص داخلی کشور بوده است که نشان از اهمیت این بخش در اقتصاد کشور دارد. همچنین طبق آمار منتشره از سوی بانک مرکزی در حدود ۳۰ درصد از مانده تسهیلات بانک‌ها و مؤسسات اعتباری به بخش غیردولتی در بخش ساختمان و مسکن نسبت به سایر بخش‌های مختلف اقتصاد است. در این بین با توجه به جدول ذیل بانک مسکن در حدود ۵۳ درصد از تسهیلات بخش مسکن را اعطا می‌نماید که نشان از اهمیت این صنعت و نقش بانک تخصصی مسکن در این زمینه است.

جدول ۱. مانده خالص تسهیلات اعطایی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری به بخش مسکن
(هزار میلیارد ریال)

سال	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶
مانده خالص تسهیلات اعطایی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری به بخش مسکن	۱۲۷۸	۱۴۸۹	۱۶۱۷	۱۶۶۱	۱۷۷۲
مانده خالص تسهیلات اعطایی بانک مسکن	۶۹۲	۷۵۵	۸۱۹	۸۹۳	۹۸۱

منبع: سایت بانک مرکزی

۱. پیشینه تحقیق

پژوهش‌های مرتبط با موضوع برون‌سپاری در بانک‌ها به سه دسته قابل تقسیم است: دسته اول پژوهش‌هایی که به عوامل مؤثر بر تصمیم برون‌سپاری در بانک‌ها چون منافع و ریسک‌های آن می‌پردازد، دسته دوم پژوهش‌هایی که به نحوه انجام فرآیند برون‌سپاری چون انتخاب شیوه برون‌سپاری، انتخاب تأمین‌کننده می‌پردازد و دسته سوم پژوهش‌هایی که به ارزیابی برون‌سپاری در بانک‌ها مانند تعیین میزان منافع تحقق‌یافته و ریسک‌های به‌دست‌آمده می‌پردازد.

۱-۱. مطالعات در مورد تصمیم برون سپاری فعالیت

در این نوع از مطالعات پژوهشگر به دنبال عوامل مؤثر بر تصمیم گیری برون سپاری است. با ارزیابی این عوامل پژوهشگر به این نتیجه می رسد که آیا فعالیت مورد مطالعه بهتر است که برون سپاری شود یا خیر. همچنین پیش بینی ریسک برون سپاری نیز در این بخش قابل بررسی است. این نوع مطالعات، مطالعات پیش نیازی محسوب شده و باعث جلوگیری از شکست پیاده سازی برون سپاری (مرحله بعد) و همچنین باعث موفقیت آن می شود.

در سال ۱۳۹۱ الفت و براتی مدلی برای تصمیم برون سپاری در بانک صنعت و معدن ارائه کردند. به منظور طراحی مدل از مطالعه ادبیات، پیمایش مبتنی بر تجربیات، نظرسنجی و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از فرآیند تحلیل سلسله مراتبی استفاده شده است و از سه شاخص برای ارزیابی تصمیم برون سپاری استفاده نمودند شاخص امکان پذیری، شاخص تناسب کیفی و شاخص تناسب هزینه ای. این مدل برای ارزیابی تصمیم تأمین و پشتیبانی دستگاه های خودپرداز به کار گرفته شد. نتایج حاکی از توصیه به برون سپاری از هر سه منظر است.

در سال ۲۰۰۹ جی والد و دیبرن به بررسی ریسک و فایده برون سپاری در بانک های آلمان پرداختند. آنها طبق یک مدلی این گونه به مسأله نگریستند که ریسک ها باعث اثرات منفی در تصمیم گیری برون سپاری می شود و فواید آن اثرات مثبت می گذارد. چهار نوع فرآیندهای تراکنش برای این پژوهش انتخاب شدند: فرآیندهای توازن/ پشت بانه ای، اعتبار مشتری، پرداخت داخلی، توازن ارز و پول. داده ها از طریق پرسش نامه جمع آوری شده اند و نتایج زیر را در برداشتند: در نظر گرفتن تأثیرات مثبت نسبت به ریسک های برون سپاری، تأثیر بیشتری بر برون سپاری فرآیند دارد. همچنین فایده بهبود کیفیت فرآیند بر فایده کاهش هزینه اهمیت بیشتری دارد. بانک هایی که در حال حاضر تصمیم به برون سپاری گرفته اند، بیشتر کارایی را مدنظر دارند تا اثربخشی ولی بانک هایی که هنوز تصمیم خود را نگرفته اند بیشتر بر کیفیت فرآیند تأکید دارند. همچنین بنا به الزام قانونی برای پذیرش مسئولیت فرآیندها توسط خود بانک ها، فقط توجه به افزایش کارایی فرآیند برون سپاری شده و تمرکز بر فرآیندهای اصلی خود می تواند در آینده برای بانک مشکل ساز باشد.

در سال ۲۰۱۰ جی والد (در ادامه پژوهش خود در سال ۲۰۰۹ به همکاری دیبرن) به بررسی بیشتر پیرامون منافع برون سپاری فرآیند کسب و کار BPO در بانک های آلمان پرداخت. یافته های تجربی در این مطالعه نشان می دهد که منافع درک شده، نقش مهمی در شکل گیری قصد مدیریت ارشد به برون سپاری فرآیندهای کسب و کار بازی می کند. همچنین دیگر تمرکز صرف بر کاهش

هزینه در برون‌سپاری نیست بلکه دیگر فواید آن نظیر برنامه‌ریزی بهتر در مورد هزینه، دستیابی به تخصص‌های موجود در بازار و تمرکز بهتر مدیریت بر فرآیندهای اصلی مورد توجه بیشتر است. در سال ۲۰۱۱ کومار جین و ناتاراجان به عوامل مؤثر در تصمیم‌گیری برون‌سپاری در بانک‌های هند پرداختند. بر مبنای ادبیات موضوع، مدلی توسعه داده شد که برای شناسایی عوامل کلیدی منافع، ریسک‌ها، موانع، و بحران‌های برون‌سپاری مورد استفاده قرار گرفت. نتایج حاکی از آن است که منافع در نظر گرفته شده، موانع در نظر گرفته شده و بحران‌های در نظر گرفته شده به‌طور قوی و معناداری بر تصمیم برون‌سپاری اثر می‌گذارد درحالی‌که ریسک‌های در نظر گرفته شده تأثیر ضعیفی بر تصمیم‌گیری دارد.

از بررسی مطالعات فوق می‌توان دریافت که با در نظر گرفتن امکان پیاده‌سازی برون‌سپاری، دو معیاری که برای پاسخ به سؤال بهره‌گیری از راهبرد برون‌سپاری یا عدم بهره‌گیری از آن در نظر گرفته می‌شود، مزیت‌ها و ریسک‌های آن است. مزیت‌های برون‌سپاری انگیزه و هدف سازمان را نشان می‌دهد و ریسک‌های برون‌سپاری این انگیزه به‌دست‌آمده را کاهش می‌دهد و حتی ممکن است سازمانی را از برون‌سپاری فرآیندی منصرف گرداند. از آنجایی‌که ریسک‌های برون‌سپاری را می‌توان مدیریت کرد، مزیت‌های برون‌سپاری معیار مهم‌تری در تصمیم‌گیری مدیران ارشد سازمان‌ها در نظر می‌آیند.

۲-۱. پژوهش‌ها در خصوص نحوه اجرای برون‌سپاری

در این نوع از پژوهش‌ها، محقق به دنبال شیوه‌های درست پیاده‌سازی برون‌سپاری است، به‌عنوان مثال مطالعه در مورد اینکه قرارداد برای چه مدت زمانی تنظیم شود، یک ارائه‌دهنده خدمت انتخاب شود یا با چند ارائه‌دهنده خدمت قرارداد تنظیم شود، نحوه انتخاب تأمین‌کننده خدمت چگونه باشد و در قرارداد به چه نکاتی توجه شود.

در سال ۱۳۸۹ نهاوندی و همکاران یک مدل تصمیم‌گیری برای تعیین راهبرد برون‌سپاری فناوری اطلاعات در بانک‌های ایران را با استفاده از روش فرآیند سلسله مراتبی پیشنهاد کردند. در این مقاله معیارهای مهم در سه دسته مسائل مدیریتی، مربوط به محصول و محیطی دسته‌بندی شدند. با توجه به بازار ایران، چهار گزینه برای برون‌سپاری فناوری اطلاعات (ستاد بانک، شرکت فناوری اطلاعات، پیمان‌کاران خارجی، پیمان‌کاران داخلی) در نظر گرفته شد. این مدل در یکی از بانک‌های ایران اجرا و با استفاده از مقایسات زوجی، راهبرد مناسب تأسیس شرکت فناوری اطلاعات توسط بانک اتخاذ گردید.

در سال ۱۳۸۹ آسوشه و همکاران طی پژوهشی مهم‌ترین ریسک‌های برون‌سپاری سیستم‌های اطلاعات بانک‌های تجاری ایران و در نتیجه عوامل مؤثر در موفقیت آن را شناسایی کردند. ابتدا مهم‌ترین دلایل برون‌سپاری سیستم‌های اطلاعاتی مشخص گردید. برای آنکه مهم‌ترین ریسک‌ها انتخاب و مورد توجه قرار گیرد، ریسک‌هایی که در راستای مهم‌ترین دلایل قرار نگرفت، حذف گردید و برای ریسک‌های باقی‌مانده عواملی را که موجب موفقیت در مدیریت این‌گونه ریسک‌ها می‌گردد، استخراج شد. در پایان ۱۶ عامل حیاتی موفقیت در ریسک به‌دست آمد.

در سال ۲۰۰۷ سوهایی و همکاران علاوه بر بررسی انگیزه، به راهبرد پیاده‌سازی برون‌سپاری سیستم اطلاعات در یک بانک مالزی پرداختند. یافته‌های پژوهش حاکی از این است که عوامل برانگیزاننده عبارتند از تمرکز بر شایستگی محوری، تبدیل فعالیت‌های غیرسودده به سودآور و کاهش هزینه. راهبرد برون‌سپاری‌شان، راه‌اندازی یک رابطه دوگانه بین بانک و ارائه‌دهندگان سرویس جهت کاهش ریسک است. در این حالت بانک همواره با دو تأمین‌کننده در ارتباط است چرا که وجود دو تأمین‌کننده را مطلوب‌ترین حالت می‌داند. چالش‌های مرحله گذار، مدیریت ارائه‌دهندگان سرویس به‌عنوان شریک‌ها و هماهنگ کردن انتقال کارکنان و رعایت اخلاق و روحیه آنان هستند.

در سال ۲۰۱۲ کاو و همکاران یک مدل ترکیبی برای انتخاب تأمین‌کننده برون‌سپاری فناوری اطلاعات بانک با استفاده از فرآیند تحلیل شبکه‌ای^۱ و آنالیز شرایط خاکستری^۲ (اطلاعات کاملی در دست نیست) ارائه کردند.

این دست از مطالعات نشان می‌دهد که بانک‌ها پس از آنکه تصمیم به برون‌سپاری فرآیندی دارند، آن را به چه نحوی پیاده‌سازی نمایند. در ابتدا می‌بایست مشخص شود که کدام شیوه برون‌سپاری مطلوب آنها خواهد بود. گزینه‌هایی که در پژوهش‌ها معمولاً مطرح است استفاده از یک تأمین‌کننده یا چند تأمین‌کننده و یا استفاده از تأمین‌کنندگان داخل کشور یا خارج کشور و ... است. پس از تعیین شیوه برون‌سپاری، دیگر موارد چون ساز و کارهای جزئی بین شرکت خریدار و تأمین‌کننده، نحوه عقد قرارداد و ... مورد مذاکره قرار خواهد گرفت تا سازمان خریدار به منافع مورد انتظار خود دست یابد و ریسک‌های برون‌سپاری را هرچه بهتر مدیریت نماید.

^۱ analytic network process (ANP)

^۲ grey relational analysis (GRA)

۳-۱. پژوهش‌ها در خصوص ارزیابی برون‌سپاری

در این نوع از مطالعات، فعالیت مورد نظر برون‌سپاری شده و پژوهشگر به دنبال یافتن داده‌هایی از قبیل درصد برون‌سپاری فعالیت مورد نظر، تأثیر برون‌سپاری بر کارایی و اثر بخشی است.

در سال ۱۳۸۹ محمودی میمند و همکاران به بررسی اثر استفاده از برون‌سپاری بر بهره‌وری صنعت بانکداری (شعب بانک اقتصاد نوین استان مازندران) پرداختند. اهم فعالیت‌های برون‌سپاری‌شده در سطح شعب: برون‌سپاری نیروهای خدماتی، برخی تبلیغات خاص، فناوری اطلاعات، تعمیر و نگهداری ادوات اداری و بانکی (پول شمار، دستگاه صف، پایانه فروش و ...)، بازاریابی مربوط به دستگاه‌های پایانه فروش، خدمات حمل و نقل، تأمین امنیت شعب، کارشناسان و ارزیابان پروژه‌های اقتصادی، ساخت‌وساز، تعمیرات، وکلای دعاوی مستقل، بازرسان و حسابرسان خارجی و قراردادی شناسایی شد. افزایش بهره‌وری به‌صورت کاهش هزینه‌ها، افزایش سرعت فرآیندها، آزادسازی منابع درون سازمانی و تخصیص بهینه آنها، افزایش کیفیت خدمات و افزایش رضایت ذی‌نفعان در نظر گرفته شد. مدل حاصل از این تحقیق بیانگر عدم وجود ارتباط معناداری بین برون‌سپاری انجام شده در این بانک و اجزای بهره‌وری است. برون‌سپاری تنها باعث افزایش در مؤلفه کیفیت خدمات گردیده است و سایر مؤلفه‌های بهره‌وری را تحت تأثیر قرار نداده است.

در سال ۱۳۹۱ براتلو به بررسی اثربخشی برون‌سپاری در حوزه فناوری اطلاعات (مورد مطالعه: شرکت داده‌ورزی سداد وابسته به بانک ملی) پرداخت. عوامل هزینه، کیفیت خدمات و رضایت کارفرما به وسیله پرسش‌نامه محقق ساخته سنجیده شدند و جهت تحلیل اطلاعات گردآوری‌شده از آزمون مقایسات زوجی استفاده شد. نتایج نشان داد برون‌سپاری در حوزه فناوری اطلاعات از نظر هزینه اثربخش بوده و شفافیت در هزینه و وجود نظام کنترل را در پی داشت. کیفیت خدمات و رضایت کارفرما نیز بعد از برون‌سپاری سیر صعودی طی کرده است و اگرچه که با سطح مورد نظر بانک دارای فاصله است ولی در مقایسه با قبل از برون‌سپاری اثر بخش بوده است.

در سال ۲۰۰۴ ادلیه و همکاران به بررسی ریسک برون‌سپاری سیستم اطلاعاتی در بانک‌های تجاری نیجریه پرداختند. نتایج حاصل از آن است که تنها ۴۳٪ بانک‌ها، راهبرد برون‌سپاری داشتند و دیگر بانک‌ها یا راهبرد روشنی نداشته‌اند یا در پی آن نبوده‌اند. نتایج تأثیرات برون‌سپاری به ترتیب بهبود رابطه با مشتری، افزایش کارایی، کاهش خطاها، بهره‌گیری بهتر از کارکنان، بهبود سیستم مدیریت اطلاعات و افزایش امنیت اطلاعات به‌دست‌آمده است. این تأثیرات به‌عنوان انگیزه‌های برون‌سپاری مطرح می‌شود. از بانک‌های مورد بررسی توسط یک بازه لیکرتی در مورد رعایت مدیریت ریسک پرسش شده است که مصاحبه با کارکنان و جلسات با تمامی ذی‌نفعان از

جمله مواردی است که رعایت آن در هنگام تصمیم برون‌سپاری، تضمینی برای موفقیت برون‌سپاری است.

در سال ۲۰۰۸ باراکو و گیتیر به بررسی برون‌سپاری در ۴۰ بانک کنیا در قاره آفریقا پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که خدمات مربوط به ماشین‌های خود پرداز ATM بیشترین سهم را در برون‌سپاری و خدمات مربوط به حساب‌های مشتری کمترین سهم را در برون‌سپاری داشته است. مزایای برجسته برون‌سپاری عبارتند از: آزادی منابع، کاهش هزینه، دسترسی به تأمین‌کنندگان تخصصی، تمرکز بر شایستگی‌های محوری، انعطاف‌پذیری و خدمات بهبودیافته. ریسک‌های اعتباری، عملیاتی، قراردادی و استراتژیک ریسک‌های اصلی مرتبط با شیوه‌های برون‌سپاری است. همچنین نتایج نشان می‌دهد که اندازه بانک‌ها (دارایی‌های بانک) به‌طور قابل‌توجهی با تصمیمات برون‌سپاری در ارتباط است. درحالی‌که عملکرد بانک (بازگشت سرمایه) و مجموع هزینه‌های عملیاتی با تصمیمات برون‌سپاری در ارتباط نیست.

در سال ۲۰۱۲ تایو به بررسی مزایا و معایب برون‌سپاری در بانک‌های کشور قزاقستان پرداخت. در این پژوهش به سه رویکرد منبع محور، مزیت رقابتی و هزینه توجه شده است. نتایج از مصاحبه با مدیران سه بانک به‌دست‌آمده است. مزایای قابل‌توجه برون‌سپاری "تمرکز بر فعالیت‌های هسته‌ای، صرفه‌جویی در هزینه، دسترسی به تجربه، بهبود عملکرد و انعطاف‌پذیری" و معایب اصلی برون‌سپاری "از دست دادن کنترل مدیریتی در عملیات برون‌سپاری، تهدیدی برای امنیت و محرمانه بودن، مشکلات کیفیت، هزینه‌های پنهان و تخصیص مجدد تیم‌های موجود" است.

بررسی پژوهش‌های ارزیابی پیاده‌سازی برون‌سپاری، نشان می‌دهد که منافع و ریسک‌های تجربه‌شده بانک‌ها از برون‌سپاری با منافع و ریسک‌های مورد انتظار آنها اختلاف دارد و همیشه به‌صورت مطلوبی رضایت آنها را جلب نکرده است. صرف نظر از علل پیدایش چنین اختلافی، می‌توان به این نتیجه رسید که پیاده‌سازی برون‌سپاری به یک مرحله ختم نمی‌شود و همواره آن را می‌بایست مورد ارزیابی قرار داد تا در صورت پیدایش اختلاف جدی بین مطلوبیت کسب‌شده و مطلوبیت مورد انتظار در نحوه پیاده‌سازی آن تجدید نظر گردد. به همین دلیل است که در پژوهش حاضر ابتدا میزان رضایت بانک از تجربه برون‌سپاری فرآیند نظارت بررسی شده است و پس از درک عدم رضایت بانک از نتیجه مورد انتظار به تعیین شیوه مطلوب برون‌سپاری پرداخته شده است.

۲. روش تحقیق

در این پژوهش ابتدا مصاحبه‌های باز و عمیقی با خبرگان بانکی جهت آشنایی با فرآیند نظارت بر تسهیلات مشارکتی و چالش‌های آن و همچنین شناسایی منافع (اهداف) و ریسک‌های برون‌سپاری فرآیند مورد نظر انجام شد. در ادامه پرسش‌نامه اول جهت بررسی اولیه از میزان رضایت بانک از برون‌سپاری فرآیند مورد نظر و چالش‌ها و ریسک‌های مواجه‌شده توسط متخصصین و خبرگان حوزه عقد مشارکت مدنی پاسخ داده شد. ارزیابی اولیه نشان می‌داد که شیوه فعلی برون‌سپاری جز در افزایش رضایت گیرنده تسهیلات و کاهش زمان اجرای فرآیند، موفقیت کامل و مطلوبی را برای بانک به ارمغان نیاورده است. سپس در پرسش‌نامه دوم از بالاترین مسئولین بانک مسکن در حوزه مربوطه در مورد شناسایی اهداف بانک مسکن از برون‌سپاری نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی پاسخ‌هایی اخذ گردید. برای تعیین اولویت اهداف بانک مسکن از برون‌سپاری نظارت از آزمون رتبه علامت‌دار و نرم‌افزار SPSS استفاده شد. در نهایت با استفاده از نتایج این دو پرسش‌نامه و مطالعه ادبیات پرسش‌نامه اصلی پژوهش که مربوط به انتخاب الگوی مطلوب برون‌سپاری نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی است تدوین گردیده و توسط خبرگان و متخصصین این حوزه پاسخ داده شد. سپس مطلوب‌ترین شیوه برون‌سپاری با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP) استخراج شد.

۲-۱. جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری پژوهش حاضر، خبرگان و متخصصان مرتبط با عقد مشارکت مدنی هستند. نمونه آماری از بانک مسکن که تجربه برون‌سپاری فرآیند نظارت را داشته است انتخاب گردید. نمونه جهت پاسخ‌گویی به پرسش‌نامه اصلی پژوهش شامل خبرگانی از بخش‌های اعتبارات، ارزیابی، وصول مطالبات ساختمان مرکزی، مدیریت شعب و برخی شعبه‌های بانک هستند.

جدول ۲. اطلاعات توصیفی پاسخ‌دهندگان به پرسش‌نامه در خصوص میزان مطلوبیت سازوکار

فعلی برون‌سپاری

سمت	محل فعالیت	تحصیلات	سابقه
رئیس دایره فنی و ارزیابی	مدیریت شعب	کارشناسی	۱۷
معاون دایره فنی و ارزیابی	مدیریت شعب	کارشناسی	۱۷
رئیس دایره فنی و ارزیابی (سابق)	مدیریت شعب	دیپلم	+۳۰
رئیس دایره اعتبارات	مدیریت شعب	کارشناسی ارشد	۱۶
معاون دایره اعتبارات	مدیریت شعب	فوق دیپلم	۱۸
معاون تسهیلات تکلیفی دایره اعتبارات	مدیریت شعب	کارشناسی ارشد	۱۲
متصدی امور اداری دایره اعتبارات	مدیریت شعب	کارشناسی ارشد	۱۴
متصدی امور اعتباری	مدیریت شعب	کارشناسی	۵
معاون دایره حقوقی و وصول مطالبات	مدیریت شعب	کارشناسی	۱۰
بازرس	مدیریت شعب	کارشناسی	۱۹
بازرس	مدیریت شعب	کارشناسی	۱۵
معاون مالی	شعبه	کارشناسی	۲۰
رئیس اعتبارات	شعبه	فوق دیپلم	۱۵

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۳. اطلاعات توصیفی پاسخ‌دهندگان به پرسش‌نامه در خصوص اهداف برون‌سپاری

سمت	محل فعالیت	تحصیلات	سابقه
رئیس اداره کل اعتبارات و تأمین مالی	ساختمان مرکزی	کارشناسی	۲۴
رئیس اداره کل امور مدیریت‌ها و شعب استان تهران	ساختمان مرکزی	کارشناسی	۱۹
رئیس اداره کل امور مدیریت‌های شعب استان‌ها	ساختمان مرکزی	کارشناسی	۲۹
رئیس اداره کل حسابداری و بودجه	ساختمان مرکزی	کارشناسی‌ارشد	۲۲
معاون اداره کل حسابداری و بودجه	ساختمان مرکزی	کارشناسی‌ارشد	۱۸
معاون اداره کل حسابداری و بودجه	ساختمان مرکزی	کارشناسی‌ارشد	۲۱
رئیس دایره نظارت و ارزیابی	ساختمان مرکزی	کارشناسی	۱۳

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۴. اطلاعات توصیفی پاسخ‌دهندگان به پرسش‌نامه در خصوص تعیین شیوه مطلوب

برون‌سپاری

سمت	محل فعالیت	تحصیلات	سابقه
رئیس اداره کل امور مدیریت‌ها و شعب استان تهران	ساختمان مرکزی	کارشناسی	۱۹
معاون اداره کل حسابداری و بودجه	ساختمان مرکزی	کارشناسی‌ارشد	۱۸
رئیس دایره نظارت و ارزیابی	ساختمان مرکزی	کارشناسی	۱۳
رئیس دایره نظارت بر طرح‌ها	ساختمان مرکزی	کارشناسی‌ارشد	۸
رئیس دایره فنی و ارزیابی	مدیریت شعب	کارشناسی	۱۷
رئیس دایره فنی و ارزیابی	مدیریت شعب	کارشناسی	۱۷
معاون دایره فنی و ارزیابی	مدیریت شعب	کارشناسی	۱۷

۱۷	کارشناسی	مدیریت شعب	معاون دایره فنی و ارزیابی
۳۰+	دیپلم	مدیریت شعب	رئیس دایره فنی و ارزیابی (سابق)
۱۳	کارشناسی ارشد	مدیریت شعب	رئیس دایره اعتبارات
۱۱	فوق دیپلم	مدیریت شعب	معاون دایره اعتبارات
۱۰	کارشناسی	مدیریت شعب	معاون دایره اعتبارات
۱۲	کارشناسی ارشد	مدیریت شعب	معاون تسهیلات تکلیفی دایره اعتبارات
۱۶	کارشناسی ارشد	مدیریت شعب	معاون تسهیلات تکلیفی دایره اعتبارات
۱۴	کارشناسی ارشد	مدیریت شعب	متصدی امور اداری دایره اعتبارات
۵	کارشناسی	مدیریت شعب	متصدی امور اعتباری
۱۱	کارشناسی ارشد	مدیریت شعب	رئیس دایره حقوقی و وصول مطالبات
۱۰	کارشناسی	مدیریت شعب	معاون دایره حقوقی و وصول مطالبات
۱۹	کارشناسی	مدیریت شعب	بازرس
۱۵	کارشناسی	مدیریت شعب	بازرس
۱۲	کارشناسی ارشد	مدیریت شعب	معاون خدمات بانکی
۱۶	کارشناسی	شعبه	رئیس
۲۰	کارشناسی	شعبه	معاون مالی
۲۳	کارشناسی	شعبه	معاون اعتباری

منبع: یافته‌های تحقیق

۲-۲. استخراج منافع (اهداف) و ریسک‌های برون‌سپاری فرآیند نظارت

با توجه به اینکه پژوهشی وجود ندارد که به‌طور خاص برون‌سپاری فرآیند نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی را مورد ارزیابی قرار دهد، طی جلساتی با خبرگان مزایا و ریسک‌های متناسب با فرآیند نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی حاصل گردید. در برخی موارد بعضی از واژگانها متناسب با فرآیند نظارت تغییر یافت و در برخی موارد دیگر منفعت خاصی متناسب با فرآیند نظارت اضافه گردید که در جدول ذیل آمده است.

جدول ۵. اهداف و ریسک‌های برون‌سپاری نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی

مؤلفه	معیار (شاخص)	منابع
اهداف (منافع) برون‌سپاری	کاهش هزینه‌ها	Klepper & Jones (2004) Suhaimi et al. (2007) Barako & Gatere (2008) Gewald & Dibbern (2009) Kumar Jain & Natarajan (2011) Tayauova (2012) چشم به راه و مرتضوی (۱۳۸۶) رهنورد و سیف الهی (۱۳۹۰) کمیته نظارت بر بانکداری بال (۲۰۰۵)
	بهبود کارایی عملیاتی	Adeleye et al. (2004) Barako & Gatere (2008) Gewald & Dibbern (2009) Kumar Jain & Natarajan (2011) Tayauova (2012) چشم به راه و مرتضوی (۱۳۸۶) رهنورد و سیف الهی (۱۳۹۰) کمیته نظارت بر بانکداری بال (۲۰۰۵)
	تمرکز بانک بر روی بهبود فعالیت‌ها و خدمات دیگر	Klepper & Jones (2004) Suhaimi et al. (2007) Barako & Gatere (2008) Gewald & Dibbern (2009) Kumar Jain & Natarajan (2011) Tayauova (2012) چشم به راه و مرتضوی (۱۳۸۶) رهنورد و سیف الهی (۱۳۹۰) کمیته نظارت بر بانکداری بال (۲۰۰۵)
	کاهش اشتباهات محاسباتی	Adeleye et al. (2004) Gewald (2010)
	کسب و ارتقا دانش کارشناسان بانک از طریق مراوده با شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات نظارت	Barako & Gatere (2008) Gewald & Dibbern (2009) Kumar Jain & Natarajan (2011) Tayauova (2012) چشم به راه و مرتضوی (۱۳۸۶) رهنورد و سیف الهی (۱۳۹۰) کمیته نظارت بر بانکداری بال (۲۰۰۵)
	روشن‌تر شدن استانداردهای فرآیند نظارت	Klepper & Jones (2004) چشم به راه و مرتضوی (۱۳۸۶) رهنورد و سیف الهی (۱۳۹۰)
	آزادسازی وقت ناظرین و استفاده	Klepper & Jones (2004)

Kumar Jain & Natarajan (2011) رهنورد و سیف الهی (۱۳۹۰)	آنان در موارد و مکان‌های دیگر	
رهنورد و سیف الهی (۱۳۹۰)	کاهش ریسک عملیاتی از قبیل اعلام نادیده گرفتن بعضی اقلام طرح‌ها	
Adeleye et al. (2004) Kumar Jain & Natarajan (2011)	افزایش رضایت مندی گیرنده تسهیلات	
نظر خبرگان	تکمیل به موقع طرح‌ها	اهداف (منافع) برون‌سپاری نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی به‌طور خاص
نظر خبرگان	بازگشت به موقع منابع بانک	
طبق نظر خبرگان به‌صورت باز ذکر گردد.	دیگر منافع	
Tjader et al. (2010) Kumar Jain & Natarajan (2011)	از دست رفتن امنیت اطلاعات مشتری و بانک	ریسک‌های برون‌سپاری
Kumar Jain & Natarajan (2011) رهنورد و سیف الهی (۱۳۹۰)	از دست رفتن کنترل بانک بر روی فرآیند نظارت	
Kumar Jain & Natarajan (2011)	نقض قانون و تعهدات قانونی توسط بانک	
Kumar Jain & Natarajan (2011) کمیته نظارت بر بانکداری بال (۲۰۰۵)	وابستگی شدید بانک به شرکت ارائه‌دهنده خدمات نظارتی	
Kumar Jain & Natarajan (2011)	افزایش پیچیدگی‌های مدیریتی	
طبق نظر خبرگان به‌صورت باز ذکر گردد.	دیگر ریسک‌ها و چالش‌ها	

منبع: یافته‌های تحقیق

۳-۲. تعیین معیارهای انتخاب شیوه مطلوب برون‌سپاری با استفاده از آزمون رتبه علامت‌دار

در این آزمون، تفاضل گزینه‌ها از مقدار در نظر گرفته شده و بر حسب قدر مطلق مقادیرشان مرتب می‌شوند. اگر قدر مطلق دو یا چند تفاضل یکسان باشد، به هریک از آنها میانگین رتبه‌هایی را که توأمان اشغال می‌کنند، تخصیص می‌دهیم. برای تشکیل آماره آزمون، T^+ رتبه‌های مربوط به مشاهدات مثبت را با هم جمع می‌کنیم (آذر و مؤمنی ۱۳۹۰). برای این آزمون دو فرضیه آماری به‌شرح ذیل تعریف شد:

H_0 : هدف مربوطه جز اهداف اصلی بانک از برون‌سپاری نظارت به‌شمار نمی‌آید.

H_1 : هدف مربوطه جز اهداف اصلی بانک از برون‌سپاری نظارت به‌شمار می‌آید.

برای این آزمون سطح اطمینان ۰,۰۵ و عدد برش ۲,۵ در نظر گرفته شد و بر این اساس هر یک از سؤالات مورد آزمون قرار گرفتند. بر این اساس اگر مقدار بحرانی که نرم‌افزار آن را محاسبه می‌نماید، بیشتر از ۰,۰۵ به دست آید، دلیلی بر رد H_0 نیست و هدف مربوطه جز اهداف اصلی بانک از برون‌سپاری نظارت به‌شمار نمی‌آید و در صورتی که مقدار بحرانی خروجی نرم‌افزار کمتر از ۰,۰۵ باشد، H_0 رد شده و هدف مربوطه جز اهداف اصلی بانک از برون‌سپاری نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی خواهد بود و در واقع منفعتی است که بانک هرچه بیشتر به‌دنبال تحقق آن است.

جدول ۶. خروجی نرم‌افزار SPSS برای آزمون رتبه علامت‌دار پرسش‌نامه اهداف بانک از برون‌سپاری نظارت

اهداف	مقدار بحرانی	نتیجه آزمون
کاهش هزینه‌ها	<u>۰,۰۳۷</u>	رد فرضیه صفر
بهبود کارایی عملیاتی	<u>۰,۰۱۵</u>	رد فرضیه صفر
تمرکز بانک بر روی بهبود فعالیت‌ها و خدمات دیگر	۰,۰۵۸	پذیرش فرضیه صفر
تکمیل به موقع طرح‌ها	۱,۰۰۰	پذیرش فرضیه صفر
کاهش اشتباهات محاسباتی	۰,۲۵۷	پذیرش فرضیه صفر
کسب و ارتقا دانش کارشناسان بانک از طریق مراوده با شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات نظارت	۰,۶۰۳	پذیرش فرضیه صفر
روشن‌تر شدن استانداردهای فرآیند نظارت	۰,۷۹۲	پذیرش فرضیه صفر
آزادسازی وقت ناظرین و استفاده آنان در موارد و مکان‌های دیگر	<u>۰,۰۳۳</u>	رد فرضیه صفر
کاهش ریسک عملیاتی از قبیل اعلام نادیده گرفتن بعضی اقلام طرح‌ها	۰,۰۵۹	پذیرش فرضیه صفر
افزایش رضایت‌مندی گیرنده تسهیلات	<u>۰,۰۴۶</u>	رد فرضیه صفر
تکمیل به موقع طرح‌ها	۰,۲۰۶	پذیرش فرضیه صفر

منبع: یافته‌های تحقیق

اهدافی چون کاهش هزینه‌ها و بهبود کارایی عملیاتی از جمله اهدافی است که طبق مطالعات از جمله اهداف اکثر قریب به اتفاق سازمان‌ها است که فرآیندی را برون‌سپاری می‌کنند. همان‌طور که در خروجی نرم‌افزار مشاهده می‌شود این دو هدف از جمله اهداف مهم بانک به حساب می‌آیند. هدف آزادسازی وقت ناظرین که با هدف تمرکز بانک بر دیگر وظایف خود ارتباط تنگاتنگی دارد نیز از جمله اهداف بانک شناسایی شده است. در نهایت رضایت گیرنده تسهیلات که برای مؤسسات خدماتی لازم و حیاتی است جهت تأکید بیشتر جز اهداف بانک محسوب گشته است. این اهداف اولیه مشخصاً جز حداقل منافع است که بانک می‌بایست از برون‌سپاری فرآیند نظارت به‌دست آورد تا بعد از آن با استفاده از همین منافع و منافع دیگر و با تعیین ساز و کارهای جزئی‌تر بر بهبود اجرای تسهیلات مشارکت مدنی متمرکز شود.

برای تکمیل نگاهی جامع به انتخاب الگوی مطلوب برون‌سپاری، طبق آزمون رتبه علامت‌دار که پیش از این توضیح داده شد، ریسک‌هایی که برای بانک جز ریسک‌های برون‌سپاری نظارت محقق شده بود نیز جز معیارهای انتخاب الگوی مطلوب قرار گرفت. در این صورت شیوه مطلوب برون‌سپاری بر این اساس به‌دست خواهد آمد که بانک هرچه بیشتر به منافع مورد انتظار خود دست یابد و ریسک‌های مواجه شده را هرچه بهتر مدیریت نماید.

جدول ۷. خروجی نرم‌افزار SPSS برای آزمون رتبه علامت‌دار پرسش‌نامه ریسک‌های کسب‌شده از برون‌سپاری نظارت

ریسک‌ها	مقدار بحرانی	نتیجه آزمون
از دست رفتن امنیت اطلاعات مشتری و بانک	۰,۲۳۳	پذیرش فرضیه صفر
از دست رفتن کنترل بانک بر روی فرآیند نظارت	۰,۰۰۲	رد فرضیه صفر
نقض قانون و تعهدات قانونی توسط بانک	۰,۸۸۶	پذیرش فرضیه صفر
وابستگی شدید بانک به شرکت ارائه‌دهنده خدمات نظارتی	۰,۰۱۰	رد فرضیه صفر
افزایش پیچیدگی‌های مدیریتی	۰,۱۲۲	پذیرش فرضیه صفر

منبع: یافته‌های تحقیق

همان طور که در جدول فوق مشخص است، از ۵ ریسک مورد سنجش ریسک از دست رفتن کنترل بانک بر روی فرآیند نظارت و ریسک وابستگی بانک به شرکت تأمین کننده از مهم ترین ریسک هایی است که بانک با آن مواجه شده است و باید به سمت الگوهایی پیش رود که کمتر دچار این گونه ریسک ها گردد. با توجه به اینکه قانونی بودن برون سپاری فرآیند نظارت به شرکت مشاوره در سال ۱۳۸۱ تصویب شده است، ریسک نقض قوانین بانک را تهدید نمی کند و نتایج نیز گویای این حقیقت است.

۲-۴. روایی و پایایی پرسش نامه

نظر کارشناسان و خبرگان می تواند کمک خوبی برای بهبود روایی^۱ ابزار اندازه گیری باشد. موضوع روایی از آن جهت اهمیت دارد که اندازه گیری های نامتناسب می تواند هر پژوهش علمی را بی ارزش سازد. از همین رو پرسش نامه گام اول با جلساتی با خبرگان و براساس پژوهشی با پرسش نامه ای که روایی آن مورد تأیید قرار گرفته است انجام گردید. طبق نظر خبرگان برخی از کلمات و عبارات متناسب با فرآیند نظارت تغییر یافت و مواردی به آن اضافه گردید.

پایایی ابزار که از آن به اعتبار، دقت و اعتماد پذیری نیز تعبیر می شود، عبارت است از اینکه اگر یک وسیله اندازه گیری که برای سنجش متغیر و صفتی ساخته می شود در شرایط مشابه و در زمان و مکان دیگر مورد استفاده قرار گیرد، نتایج مشابهی از آن حاصل شود. به عبارت دیگر ابزار پایا یا معتبر ابزاری است که از خاصیت تکرار پذیری و سنجش نتایج یکسان برخوردار باشد (حافظ نیا، ۱۳۹۱). برای محاسبه ضریب پایایی ابزار اندازه گیری، شیوه های مختلفی به کار برده می شود. از جمله روش آلفای کرونباخ که طبق این روش باید ضریب پایایی به دست آمده از ۰,۷ بیشتر باشد تا پایایی مورد تأیید قرار بگیرد. نرم افزار SPSS یکی از نرم افزارهای متداول برای تعیین پایایی با استفاده از روش آلفای کرونباخ است. پایایی پرسش نامه شناسایی وضعیت مطلوبیت برون سپاری با استفاده از نرم افزار SPSS عدد ۰,۷۷۰ و پایایی پرسش نامه شناسایی اهداف برون سپاری با استفاده از نرم افزار SPSS عدد ۰,۸۴۳ به دست آمد که نشان از پایایی پاسخ ها دارد.

با تأیید روایی و پایایی پرسش نامه ها، معیارهای انتخاب شیوه مطلوب برون سپاری نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی مشخص گردید. در ادامه می بایست گزینه های دیگری علاوه بر گزینه فعلی مشخص شود تا بتوان طبق معیارهای به دست آمده، شیوه مطلوب را مشخص کرد. در زیر بخش بعدی به نحوه انتخاب گزینه ها پرداخته می شود.

^۱ مقصود از روایی این است که آیا ابزار اندازه گیری مورد نظر می تواند ویژگی و خصوصیتی که ابزار برای آن طراحی شده است را اندازه گیری کند یا خیر؟

۲-۵. شناسایی گزینه‌ها در خصوص شیوه‌های برون‌سپاری

برای تعیین گزینه‌های روش AHP مورد استفاده در این پژوهش، می‌بایست گزینه‌هایی که می‌تواند مطلوب‌تر از وضعیت الگوی فعلی برون‌سپاری فرآیند نظارت باشد، شناسایی گردد تا با توجه به معیارهای به‌دست‌آمده، مطلوب‌ترین آنها طبق نظر خبرگان به‌دست آید. برای دستیابی به این گزینه‌ها می‌توان به سه منبع رجوع کرد. منبع اول ادبیات موضوع در حوزه انواع برون‌سپاری است و منبع دوم مراجعه به پیشنهادات پژوهش‌های پیشین برای رفع چالش‌های عقد مشارکت مدنی است. منبع سوم گزینه‌های پیشنهادی خبرگان در حوزه مرتبط با عقد مشارکت جهت بهبود چالش‌های وضع فعلی بانک است.

به‌صورت کلی سازمان می‌تواند از بین سه حالت برون‌سپاری، درون‌سپاری و برون‌سپاری به شرکت وابسته فرآیند مورد نظر خود را انجام دهد.

- برون‌سپاری: برون‌سپاری می‌تواند به یک تأمین‌کننده یا چند تأمین‌کننده واگذار گردد. مزیت برون‌سپاری با تأمین‌کننده یگانه سهولت مدیریت برون‌سپاری و تعهد بیشتر تأمین‌کننده است و ریسک آن فرصت‌طلبی تأمین‌کننده و تعطیلی ناگهانی تأمین‌کننده است. مزیت برون‌سپاری با چند تأمین‌کننده رقابت بین تأمین‌کنندگان در ارائه قیمت، کیفیت و خدمات بهتر، اجتناب از ریسک تأمین‌کننده‌ای که قوی شده است و عدم توقف تأمین خدمات در صورت بروز رویدادهای پیش‌بینی نشده است و ریسک آن از دست رفتن تخفیفات ناشی از حجم بالای تقاضا، نگاه خصمانه تأمین‌کننده به سازمان خریدار و عدم وجود مبنایی برای همکاری استراتژیک است. برون‌سپاری می‌تواند به تأمین‌کنندگانی از خارج کشور نیز واگذار گردد. صرف نظر از مزیت‌ها و ریسک‌های این حالت، این گزینه هیچ‌گاه در بانک‌های کشور مشاهده نشده است. برون‌سپاری می‌تواند به‌صورت کلی یا گزینشی نیز انجام شود. برخی سازمان‌ها برای کاهش ریسک‌های برون‌سپاری تمامی فرآیندهای مورد نظر خود را به شرکت تأمین‌کننده واگذار نمی‌نمایند تا از وابستگی خود به شرکت تأمین‌کننده بکاهند. همچنین در صورتی که در بازار تأمین‌کنندگان هیچ تأمین‌کننده‌ای مورد رضایت سازمان خریدار نباشد، خود سازمان به توسعه این بازار با وارد کردن یک شرکت توانمند در حوزه مورد نظر اقدام می‌نماید. این راهبرد در بانک‌ها بیش از سایر سازمان‌ها به چشم می‌آید.
- درون‌سپاری: زمانی که سازمانی با موازنه مزایا و ریسک‌های برون‌سپاری و شرایط موجود به این نتیجه برسد که انجام فرآیند در خود سازمان مطلوبیت بیشتری دارد، از راهبرد درون‌سپاری یا برون‌سپاری صفر استفاده می‌کند. مزیت این راهبرد اطمینان از تحقق

کیفیت مورد نظر، جلوگیری از افشای اطلاعات، در دست‌گیری کنترل و معایب آن کاهش کارایی عملیاتی و رقابت‌پذیری، عدم انعطاف‌پذیری، عدم بهره‌گیری از ظرفیت‌های بیرون از سازمانی است. همچنین زمانی که سازمانی بعد از برون‌سپاری فرآیندی تصمیم به درون‌سپاری فرآیند می‌کند، اصطلاحاً راهبرد عقب‌گرد را پیش گرفته است.

- برون‌سپاری به شرکت وابسته (برون‌سپاری مشارکتی): برون‌سپاری به شرکت وابسته راهبردی بین دو روش فوق است. سازمان به شرکتی فرآیند مورد نظر خود را واگذار می‌نماید که متعلق به خود است و در عین حال اداره آن مستقل از شرکت اصلی است. مزیت این روش همسوسازی اهداف سازمان خریدار و تأمین‌کننده، تسهیم ریسک و حرکت به سوی ساختارهای سازمانی نوین (شبکه‌ای) و ریسک‌های آن عدم انعطاف‌پذیری سازمان خریدار در تغییر تأمین‌کننده و احتمال پیدایش تعارض است.

در منبع دوم به دنبال تعیین الگوهایی از برون‌سپاری هستیم که به‌طور غیرمستقیم در پژوهش‌های رفع چالش‌های عقد مشارکت مدنی به آنها اشاره شده است و می‌تواند چالش‌های فرآیند نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی را نیز تحت تأثیر خود بگذارد که در جدول زیر به آن اشاره شده است.

جدول ۸. شیوه‌های برون‌سپاری منتج از پژوهش‌های چالش‌ها و راه کارهای

عقد مشارکت مدنی

منبع	ساز و کارهای جزئی اشاره شده	الگوی برون‌سپاری اشاره شده (غیرمستقیم)	راه کار پیشنهادی
احمدی حاجی‌آبادی و بهاروندی (۱۳۸۹)		برون‌سپاری به شرکت وابسته برون‌سپاری به بازار تأمین‌کنندگان	تشکیل صندوق‌های سرمایه‌گذاری وابسته به بانک‌ها و یا تشکیل صندوق‌های سرمایه‌گذاری مستقل از بانک‌ها
نظریور و کشاورزیان (۱۳۹۲)	اخذ یارانه مردم با هدف سرمایه‌گذاری در قالب مشارکت حقوقی	برون‌سپاری به شرکت وابسته	تأسیس یک شرکت سرمایه‌گذاری توسط مؤسسه اعتباری
نظریور و لطفی‌نیا (۱۳۹۴)	شریک کردن صندوق‌ها در فعالیت‌های بانک در اعطای تسهیلات	برون‌سپاری به بازار تأمین‌کنندگان برون‌سپاری به شرکت وابسته	کمک صندوق‌های پروژه محور طی سر مرحله بررسی تقاضا، نظارت و اجرا و حسابرسی و تسویه به بانک‌ها در اجرای صحیح تسهیلات مشارکتی

منبع: یافته‌های تحقیق

در نهایت به الگوهایی از برون‌سپاری اشاره شده در مصاحبه با خبرگان ذکر می‌گردد. تمامی ارزیاب‌هایی که در مدیریت شعب بانک مشغول به فعالیت بودند، برون‌سپاری فرآیند نظارت را به نفع بانک نمی‌دانستند و خواهان بازگشت آن به بانک و انجام فرآیند به روش گذشته بودند. همچنین در رابطه با سؤالی که از مدیران ارشد بانک درخصوص میزان ضرورت برون‌سپاری فرآیند نظارت پرسیده شد، میانگین پاسخ‌ها ضرورت بالایی را نشان نمی‌داد. برون‌سپاری صفر و یا روش گذشته بانک انعکاس نظرات این طیف از خبرگان است. در مصاحبه با یکی از رؤسای شعب، ایده تأسیس شرکت نظارتی زیر نظر بانک مطرح گردید. بدین صورت که این شرکت جزئی از بانک باشد و در عین حال اداره آن مستقل باشد. این ایده همچنین مورد تأیید رئیس دایره ارزیابی و رئیس دایره بررسی طرح‌ها نیز قرار گرفت. گزینه برون‌سپاری به شرکت وابسته منعکس کننده این الگو است. در این شیوه برون‌سپاری، بانک کنترل بیشتری بر روی شرکت تأمین‌کننده دارد و در عین حال مدیریت آن مستقل از بانک است. این گزینه به نوعی حالتی ما بین درون‌سپاری و برون‌سپاری در نظر گرفته می‌شود. همچنین در مصاحبه با خبره دیگری، ایشان ایده برون‌سپاری کامل را مطرح ساختند. بدین منظور که بررسی فنی طرح‌ها می‌بایست به شرکتی که نظارت بر مصرف را انجام می‌دهد واگذار گردد تا به این صورت آن شرکت پاسخ‌گوی هرگونه انحراف در تسهیلات و یا معوق شدن تسهیلات باشد. برای تحقق این ایده، گزینه برون‌سپاری به شرکت وابسته، به دلیل تعامل زیاد بانک با شرکت و اعتماد بیشتر بانک، می‌تواند تحقق یابد. در مصاحبه با یکی از مدیران شعبه های استان تهران، ایشان دو پارامتر افزایش سرعت فرآیند و کاهش هزینه‌ها را به‌عنوان دو پارامتر مهم برای بانک جهت انتخاب الگوی برون‌سپاری برشمردند. بانک با انتخاب گزینه برون‌سپاری با چند تأمین‌کننده به‌علت رقابت بین تأمین‌کنندگان در ارائه خدمت به سازمان خریدار، می‌تواند به این مهم دست یابد. همچنین به‌علت آنکه وجود تأمین‌کنندگان بیشتر، میزان ریسک از دست دادن کنترل بانک بر روی فرآیند نظارت را افزایش می‌دهد و این ریسک یکی از ریسک‌های شناسایی شده در برون‌سپاری فرآیند نظارت توسط خبرگان است، تعداد بیش از دو تأمین‌کننده نمی‌تواند در نظر گرفته شود. همچنین در پژوهشی که سوهایی و همکاران (۲۰۰۷) انجام داده بودند، به حالت مطلوب قرارداد بین بانک و دو تأمین‌کننده اشاره کرده بودند.

با توجه به ادبیات انواع برون‌سپاری، راه‌کارهای پیشنهادی جهت رفع چالش‌های عقود مشارکتی و نظر خبرگان، ۴ شیوه برون‌سپاری به شرح ذیل استخراج می‌گردد.

جدول ۹. انواع شیوه‌های برون‌سپاری برای گزینه‌های پرسش‌نامه نهایی از خبرگان

شیوه برون‌سپاری	توضیح
برون‌سپاری صفر یا درون‌سپاری (روش پیشین)	بانک طبق روال گذشته، با جذب نیروی لازم فرآیند نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی را انجام دهد و این فرآیند را برون‌سپاری نکند.
برون‌سپاری با تأمین‌کننده یگانه (روش فعلی)	بانک مانند روش فعلی فقط از یک تأمین‌کننده جهت انجام فرآیند نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی بهره‌برد.
برون‌سپاری با تأمین‌کنندگان چندگانه (روش پیشنهادی)	بانک همواره از ۲ تأمین‌کننده جهت انجام فرآیند نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی بهره‌برد. با توجه به رضایت از هریک از شرکت‌ها، پروژه‌های بیشتری را به شرکت مطلوب‌تر واگذار نماید و در صورت عدم رضایت از یک شرکت به‌طور جدی آن را با شرکت دیگری از بازار تأمین‌کنندگان جایگزین نماید.
برون‌سپاری به شرکت وابسته یا برون‌سپاری شراکتی (روش پیشنهادی)	با توجه به اینکه تخصص فرآیند نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی در احداث ساختمان و مسکن در دست خود بانک است، می‌تواند با تأسیس شرکتی فرآیند نظارت (و همین‌طور بررسی فنی طرح‌ها) را به این شرکت بسپارد. این شرکت وابسته به بانک در اداره خود از استقلال کافی برخوردار است.

منبع: یافته‌های تحقیق

با مشخص شدن معیارهای انتخاب شیوه مطلوب برون‌سپاری نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی و تعیین گزینه‌ها، می‌توان مدل نهایی پژوهش براساس روش AHP را تنظیم نمود.

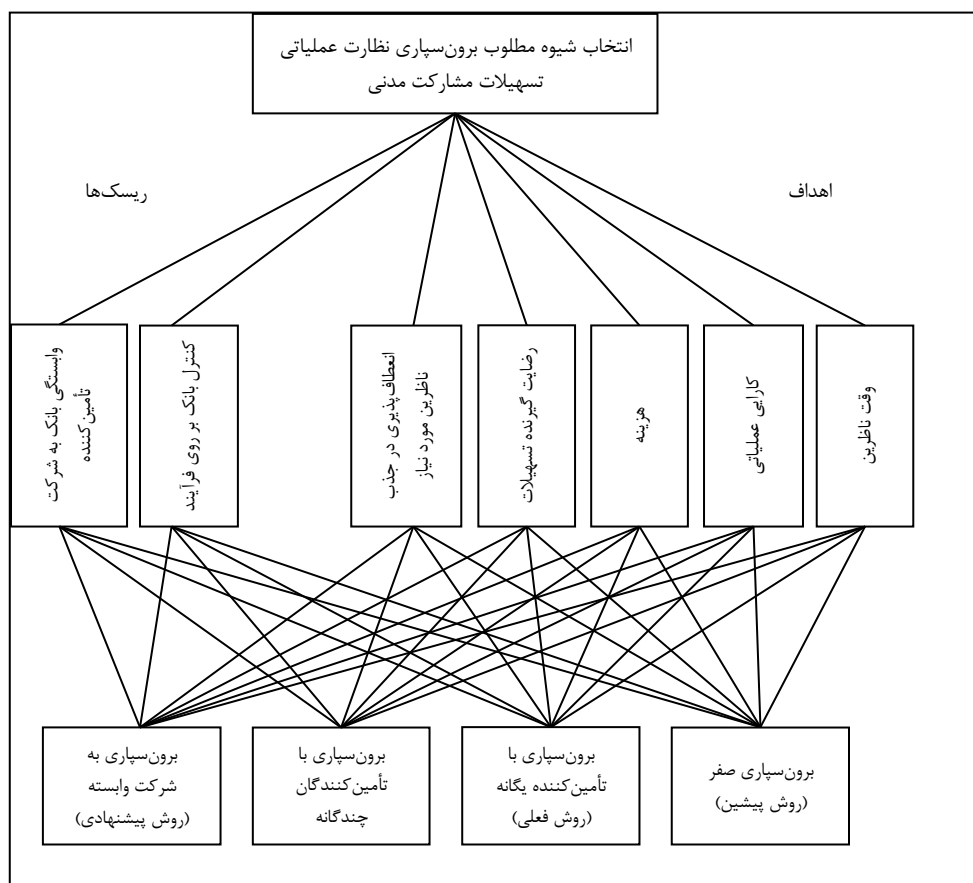
۲-۶. تعیین شیوه مطلوب برون‌سپاری

یکی از بهترین روش‌هایی که برای اولویت‌بندی مطلوبیت چند گزینه با توجه به یک سری معیار وجود دارد، روش تصمیم‌گیری چند شاخصه (MADM)^۱ است که خود شامل مدل‌های مختلفی است. با توجه به مطالعات گذشته مدل AHP^۲ برای انتخاب مطلوب‌ترین شیوه برگزیده شده است. این روش هنگامی که عمل تصمیم‌گیری با چند گزینه و شاخص تصمیم‌گیری روبرو است، می‌تواند مفید باشد (اصغری‌پور، ۱۳۸۸). در این روش ابتدا معیارها براساس اهمیت رتبه‌بندی می‌شوند و سپس گزینه‌ها براساس ارجحیت رتبه‌بندی می‌شوند.

^۱ Multiple attribute decision making^۲ Analytic hierarchy process

۲-۶-۱. ساخت مدل سلسله مراتبی AHP

در این مرحله مسأله تعریف می‌شود و هدف از تصمیم‌گیری به صورت سلسله مراتبی از عوامل و عناصر تشکیل‌دهنده تصمیم ترسیم می‌شود. بدین منظور از درخت تصمیم استفاده می‌شود که از سه سطح تشکیل شده است: سطح اول شامل هدف کلی تصمیم‌گیری است. در سطح دوم معیارهای تصمیم‌گیری قرار دادند و در آخرین سطح نیز گزینه‌های تصمیم می‌آیند.

شکل ۳. مدل سلسله مراتبی پژوهش

منبع: یافته‌های تحقیق

با تکمیل مدل سلسله مراتبی پژوهش دو به دو بین معیارها و گزینه‌ها مقایسه‌هایی صورت می‌پذیرد که در ادامه این مقایسات زوجی تشریح می‌شود.

۲-۶-۲. مقایسه‌های زوجی در روش AHP

در این مرحله خبرگان ابتدا تمامی معیارها را دو به دو بایکدیگر مقایسه می‌کنند و متناسب با اهمیت هر معیار بر معیار دیگر طبق جدول راهنمای ذیل امتیازی را نسبت می‌دهند.

جدول ۱۰. جدول راهنمای پرسش‌نامه AHP

اهمیت (ترجیح) یکسان	بینابین	نسبتاً مهم (مرجح)	بینابین	مهم (مرجح)	بینابین	خیلی مهم (مرجح)	کاملاً مهم (مرجح)
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۹
							۸

در مرحله بعد خبرگان گزینه‌ها را با توجه به در نظر گرفتن یک معیار با یکدیگر مقایسه کرده و طبق جدول فوق به هر گزینه‌ای که ارجحیت بیشتری بر دیگر گزینه دارد امتیازی را نسبت می‌دهد.

۲-۶-۳. تحلیل نتایج روش AHP

تحلیل نظرات خبرگان با استفاده از نرم‌افزار Expert Choice صورت می‌گیرد. برای جمع‌بندی نظرات خبرگان از میانگین هندسی نظرات استفاده می‌شود. در نهایت، رتبه‌بندی گزینه‌ها از مجموع حاصل ضرب اهمیت معیارها در وزن گزینه‌ها به دست می‌آید. در هر مرحله از جمع‌بندی نظرات نرخ ناسازگاری پاسخ‌ها توسط نرم‌افزار محاسبه شده که این نرخ جهت تأیید پاسخ‌ها می‌بایست کمتر از ۰,۱ به دست آید.

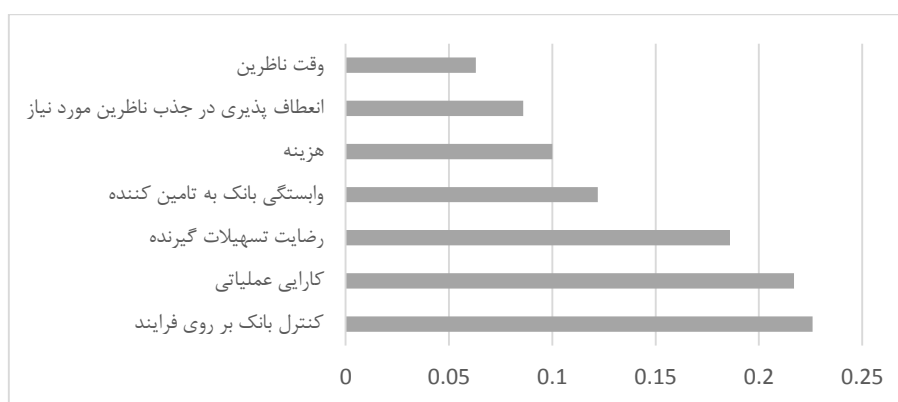
۳. نتایج تحقیق

با توجه به نتایج گام اول، پرسش‌نامه نهایی پژوهش براساس مدل AHP طراحی گردید. برای این مدل هفت معیار برای تعیین مطلوبیت گزینه‌ها و چهار گزینه تعیین شد. این روش دارای دو مرحله است. در مرحله اول طبق نظر خبرگان اهمیت معیارها نسبت به یکدیگر مشخص می‌شود و در

مرحله دوم ارجحیت گزینه‌ها نسبت به معیارها مشخص می‌شود. در ادامه نتایج هر مرحله آمده است.

۳-۱. مقایسه زوجی معیارها

در مرحله اول از پرسش‌نامه نهایی، از خبرگان خواسته شد اهمیت هریک از معیارها را نسبت به یکدیگر مشخص کنند. با توجه به اینکه ۷ معیار وجود داشت، طبق فرمول^۱ ۲۱ مقایسه زوجی بین معیارها می‌بایست توسط هر یک از خبرگان انجام می‌گرفت. نظر خبرگان وارد نرم‌افزار EC شده و رتبه‌بندی معیارها که محاسبات آن توسط نرم‌افزار انجام شده است به شرح ذیل است.

نمودار ۱. خروجی نرم‌افزار EC برای رتبه‌بندی معیارها از جهت اهمیت

منبع: یافته‌های تحقیق

همان‌طور که در نمودار فوق مشخص شده است، کارایی فرآیند نظارت از جمله مهم‌ترین معیارهای با اهمیت بانک در خصوص تصمیم‌گیری است که با توجه به مطالعات پیشین این حقیقت را مشخص می‌سازد که سازمان‌ها بر خلاف گذشته بیشتر بر کارایی تأکید دارند تا کاهش هزینه. رضایت گیرنده تسهیلات نیز با توجه به ماهیت بانک که سازمان خدماتی است و حیات آن وابستگی شدیدی به رضایت مشتریان دارد، از مهم‌ترین معیارهایی شناسایی شده است که بانک باید بر روی آن تمرکز نماید. با توجه به اینکه بانک تخصص کافی در زمینه نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی احداث مسکن و ساختمان را دارد، ریسک وابستگی از اهمیت کمتری نسبت به ریسک کنترل

^۱ $(n*(n-1))/2$

بانک بر روی فرآیند شناسایی گردیده است. با توجه به اینکه ناسازگاری^۱ پاسخ‌ها کمتر از ۰,۱ است، پاسخ‌های فوق مورد قبول است.

۲-۳. مقایسه زوجی گزینه‌ها براساس معیارها

در مرحله دوم از پرسش‌نامه نهایی خبرگان به ارزیابی گزینه‌ها در مقایسه با یکدیگر با توجه به در نظر گرفتن یک تک معیار پرداختند. از آنجا که چهار گزینه می‌بایست مورد مقایسه قرار می‌گرفت، برای هر معیار ۶ مقایسه باید انجام می‌گرفت و با توجه به اینکه ۷ معیار وجود داشت، در کل تعداد ۴۲ مقایسه در این مرحله توسط هر خبره انجام گرفته است. به‌طور خلاصه و برای تمامی معیارها ارجحیت گزینه‌ها در نمودار ذیل قابل مشاهده است.

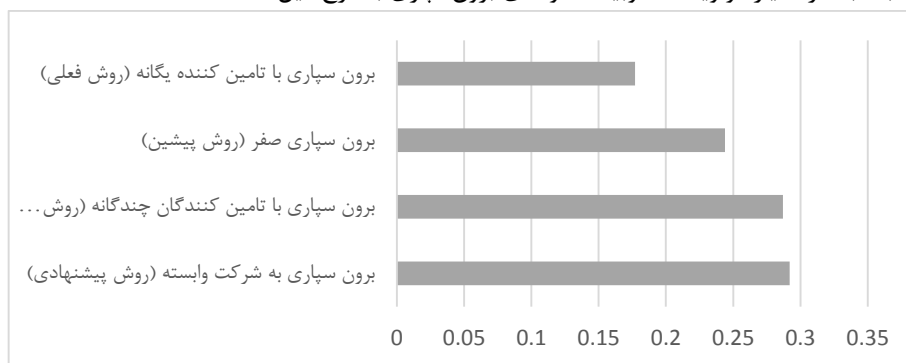

نمودار ۲. رتبه‌بندی گزینه‌ها برای هر معیار

منبع: یافته‌های تحقیق

^۱ inconsistency

در نهایت با توجه به اهمیت هریک از معیارها که در گام اول محاسبه شده است و ترجیح گزینه‌ها نسبت به هر معیار، اولویت مطلوبیت الگوهای برون‌سپاری به شرح ذیل است.

نمودار ۳. رتبه‌بندی گزینه‌های برون‌سپاری با توجه به در نظر گرفتن تمامی معیارها

منبع: یافته‌های تحقیق

همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود گزینه درون‌سپاری با یک تأمین‌کننده که وضعیت فعلی برون‌سپاری را نشان می‌دهد از کمترین ارجحیت برخوردار است و هم‌سو با نتایج گام اول است که بانک از این شیوه به حداکثر منفعت خود از برون‌سپاری دست نیافته است. گزینه‌های برون‌سپاری با تأمین‌کنندگان چندگانه و برون‌سپاری مشارکتی به‌عنوان گزینه‌های مطلوب‌تر برون‌سپاری نسبت به وضعیت فعلی برون‌سپاری انتخاب شده‌اند. با توجه به اینکه نرخ ناسازگاری ۰,۰۳ به‌دست آمده است صحت نتایج تأیید می‌گردد.

۳-۳. مقایسه نظر خبرگان در بخش‌های مختلف

خبرگانی که نظراتشان درخصوص تعیین شیوه مطلوب برون‌سپاری نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی اخذ شده بود به ۴ دسته تقسیم بندی شده‌اند تا مقایسه‌ای بین نظر خبرگان در بخش‌های مختلف به‌دست آید.

جدول ۱۱. رتبه‌بندی گزینه‌ها براساس نظر خبرگان در بخش‌های مختلف

رتبه	رتبه‌های گزینه‌ها براساس نظر خبرگان				گزینه‌ها
	دیگر بخش‌ها ^۱	بخش شعب	بخش اعتباری	بخش ارزیابی	
۲,۷۵	۴	۳	۳	۱	درون سپاری
۳,۷۵	۳	۴	۴	۴	برون سپاری با تأمین‌کننده یگانه
۱,۷۵	۱	۲	۱	۳	برون سپاری با تأمین‌کننده چندگانه
۱,۷۵	۲	۱	۲	۲	برون سپاری به شرکت وابسته

منبع: یافته‌های تحقیق

همان‌طور که در جدول فوق آمده است، دو روش پیشنهادی برون‌سپاری با تأمین‌کننده چندگانه و برون‌سپاری به شرکت وابسته در بین شیوه‌های برون‌سپاری بیشترین ارجحیت را در تمامی بخش‌ها به‌دست آورده‌اند و از این رو با نتایج کلی پژوهش هماهنگ است. درخصوص مقایسه وضعیت فعلی که برون‌سپاری با تأمین‌کننده یگانه است و وضعیت گذشته بانک، خبرگان ۳ بخش ارزیابی، اعتباری و شعب به ارجح بودن روش گذشته بانک که نظارت بر تسهیلات توسط خود بانک انجام می‌شده است معتقد هستند. این ارجحیت درخصوص بر آورد نظر خبرگان در بخش ارزیابی به حدی است که شیوه درون‌سپاری (روش گذشته) را از هر نوع شیوه برون‌سپاری مطلوب‌تر می‌دانند.

۴. نتیجه‌گیری

در بررسی وضعیت فعلی برون‌سپاری نظارت بر تسهیلات مشارکت مدنی بانک مورد مطالعه مشخص شد که بانک نسبتاً به منفعت افزایش رضایت‌گیرنده تسهیلات دست‌یافته و با توجه به کاهش زمان اجرای فرآیند نظارت به افزایش کارایی نظارت نیز نسبتاً دست‌یافته است. اما در باقی منافع مورد انتظار نتیجه مطلوبی کسب نشده است و لزوم بازنگری در اجرای برون‌سپاری را مشخص می‌کند.

^۱ بخش بازرسی، وصول مطالبات و حسابداری

همچنین تجربه بانک از این برون‌سپاری نشان می‌دهد که بانک با دو ریسک از دست رفتن کنترل بانک بر روی فرآیند نظارت و وابستگی بانک به تأمین‌کننده تهدید می‌شود که می‌بایست این دو ریسک مدیریت گردد.

در ادامه به بررسی اولویت اهداف بانک مسکن از برون‌سپاری نظارت پرداخته شد. ۵ هدف آزادسازی وقت ناظرین و استفاده از آنان در موارد و مکان‌های دیگر، کاهش هزینه، افزایش کارایی عملیاتی، افزایش رضایت‌گیرنده تسهیلات و انعطاف‌پذیری در جذب ناظرین مورد نیاز متناسب با حجم فعالیت بانک شناسایی گردید.

باتوجه به ۷ معیار شناسایی‌شده از گام قبل درخصوص تصمیم‌گیری در مورد الگوی مطلوب برون‌سپاری و شناسایی ۴ گزینه برای برون‌سپاری (برون‌سپاری صفر (درون‌سپاری)، برون‌سپاری با یک تأمین‌کننده (وضعیت فعلی)، برون‌سپاری با چند تأمین‌کننده و برون‌سپاری به شرکت وابسته یا برون‌سپاری مشارکتی) روش AHP به کار گرفته شده نشان داد که گزینه برون‌سپاری به شرکت وابسته نسبت به در نظر گرفتن تمامی معیارها از بیشترین ارجحیت برخوردار است. گزینه‌های برون‌سپاری با تأمین‌کنندگان چندگانه، برون‌سپاری صفر و برون‌سپاری با تأمین‌کننده یگانه به ترتیب ارجحیت اولویت‌بندی شدند. درخصوص اهمیت معیارها نیز در بین اهداف (منفعت‌ها) افزایش کارایی عملیاتی و رضایت‌گیرنده تسهیلات از دیگر موارد مهم‌تر شناخته شدند و از بین دو ریسک، ریسک کنترل بانک بر روی فرآیند نظارت نسبت به ریسک وابستگی بانک به تأمین‌کننده با اهمیت بیشتر شناسایی گردید.

منابع

۱. احمدی حاجی‌آبادی، سیدروح‌الله و بهاروندی، احمد (۱۳۸۹). "راه‌کارهای اجرای صحیح عقود مشارکتی در نظام بانکی ایران"، فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد اسلامی، سال دهم، شماره ۳۸، صص ۱۴۶-۱۱۹.
۲. اصغری‌پور، محمدجواد (۱۳۸۸). "تصمیم‌گیری‌های چندمعیاره"، انتشارات دانشگاه تهران.
۳. الفت، لعلیا و براتی، مسعود (۱۳۹۱). "مدلی برای تصمیم برون‌سپاری در بانک صنعت و معدن (تأمین و پشتیبانی دستگاه‌های خودپرداز)" فصلنامه راهبردهای بازرگانی، شماره ۲، صص ۴۰-۲۵.
۴. آذر، عادل و مؤمنی، منصور (۱۳۹۰). "آمار و کاربرد آن در مدیریت"، انتشارات سمت.
۵. آسوشه، عباس؛ دیواندری، علی؛ کرمی، امیر و یزدانی، حمیدرضا (۱۳۸۸). "شناسایی عوامل حیاتی موفقیت در مدیریت ریسک برون‌سپاری سیستم‌های اطلاعاتی در بانک‌های تجاری ایران"، نشریه مدیریت فن آوری اطلاعات، شماره ۳، صص ۱۸-۳.
۶. براتلو، سهیلا (۱۳۹۱). "بررسی اثربخشی برون‌سپاری در حوزه فناوری اطلاعات (مورد مطالعه: شرکت داده‌ورزی سداد وابسته به بانک ملی)"، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد دانشگاه پیام نور غرب تهران.
۷. پورمتین، اصغر و علیزاده، علی‌اصغر (۱۳۸۹). "نظارت تسهیلات اعطایی در بانکداری بدون ربا"، انتشارات گپ.
۸. چشم‌براه، محسن و مرتضوی، سیدمحسن (۱۳۸۶). "مدیریت اثربخش برون‌سپاری"، نشر مهربان.
۹. حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۹۱). "مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی"، انتشارات سمت.
۱۰. رهبر شمس‌کار، صدیقه و فریدونی، مهناز (۱۳۸۶). "برون‌سپاری خدمات مالی"، گروه مطالعاتی بانکی و اعتباری، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۱۱. رهنورد، فرج‌اله و سیف‌الهی، علی‌بابا (۱۳۹۰). "مدیریت برون‌سپاری"، انتشارات مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی.
۱۲. محمودی میمند، محمد؛ رحمانی، زین‌العابدین و بصیرت‌نیا، مهدی (۱۳۸۹). "بررسی اثر استفاده از استراتژی برون‌سپاری بر بهره‌وری صنعت بانکداری: مطالعه موردی شعب بانک اقتصاد

- نوبین استان مازندران"، فصلنامه مدیریت صنعتی دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج، سال پنجم، شماره ۱۳، صص ۷۱-۸۸.
۱۳. محقق‌نیا، محمدجواد (۱۳۹۳). "الگوی بانکداری اسلامی"، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (ص)
۱۴. نظریور، محمدنقی و کشاورزبان پیوستی، اکبر (۱۳۹۲). "الزامات احیای عقد مشارکت حقوقی راهبردی برای تحقق بانکداری PLS در نظام بانکداری بدون ربا"، فصلنامه علمی پژوهشی راهبرد اقتصادی، سال دوم، شماره ۷، صص ۷۹-۳۹.
۱۵. نظریور، محمدنقی و لطفی‌نیا، یحیی (۱۳۹۴). "اجرای صحیح تسهیلات مشارکتی در بانکداری اسلامی به کمک صندوق‌های پروژه محور"، فصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات مالی اسلامی، سال چهارم، شماره ۱، صص ۱۳۴-۱۰۷.
۱۶. نهایندی، نسیم؛ یوسفیان، محمدحسین و بیات، علی (۱۳۸۷). "تعیین راهبرد برون‌سپاری فناوری اطلاعات در بانک‌های ایران"، فصلنامه اقتصاد و تجارت نوین، شماره ۱۳، صص ۱۱۰ - ۸۹.
17. Adeleye, Bunmi Cynthia & Annansingh, Fenio & Nunes, Miguel Baptista (2004), Risk management practices in IS outsourcing: an investigation into commercial banks in Nigeria, *International Journal of Information Management* 24 (2004) 167-180
18. Barako, Dulacha and Gatere, Peter (2008), Outsourcing Practices of the Kenyan Banking Sector, *African Journal of Accounting, Economics, Finance and Banking Research*, Vol. 2. No. 2
19. Cao, J. Cao, G. Wang, W (2012), A hybrid model using analytic network process and gray relational analysis for bank's IT outsourcing vendor selection, *Kybernetes*, Vol. 41 Iss 7/8 pp. 994 - 1013
20. Gewald, Heiko & Dibbern, Jens (2009), Risks and benefits of business process outsourcing: A study of transaction services in the German banking industry, *Information & Management*, Vol 46, pp249-257
21. Gewald, Heiko (2010), The perceived benefits of business process outsourcing: An empirical study of the German banking industry, *Strategic Outsourcing*, Vol. 3 Iss 2 pp. 89 - 105

22. Klepper, R., & Jones, W. (2004), Outsourcing information technology systems and services, Retrieved form: <http://www.businessforum.com/Woj01.html>
23. Kumar Jain, R & Natarajan, R (2011), Factors influencing the outsourcing decisions: a study of the banking sector in India, Strategic Outsourcing: An International Journal, Vol. 4 Iss 3 pp. 294 – 322
24. Suhaimi, Mohd Adam. Hussin, Husnayati. Mustaffa, Muzzafar (2007), Information systems outsourcing, Business Process Management Journal, Vol. 13 Iss 5 pp. 644 – 661
25. Tayauova, Gulzhanat (2012), Advantages and disadvantages of outsourcing: analysis of outsourcing practices of Kazakhstan banks, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Vol 41, pp 188 – 195
26. Tjader, Y., Sh, Ang, J., Vargas, L. (2010), Offshore Outsourcing Decision Making With Anp: A Policy-Maker's Perspective. European Journal Of Operational Research